

de l'any 1775

Joan M. Quijada i Bosch

Paraules clau: Catalunya, Biure de Gaià, ordinacions, legislació, segle XVIII, agricultura, ramaderia.

Biure de Gaià és un petit poble, agregat actualment al municipi de les Piles, situat al vessant septentrional de la serra de Montclar. Aquesta població es va formar en època medieval al voltant d'un castell, l'origen del qual és fruit de l'acció colonitzadora d'aquesta zona iniciada per la família Gurb-Queralt. La primera referència documental del castell de Biure és de l'any 1057 quan Oliver Bernat i la seva esposa Agnès infeudaren els castells de Biure i Montclar a Ramon Arnau. El 2 de juliol de l'any 1072 els mateixos esposos venen al comte de Barcelona Ramon Berenguer I un alou que tenien al comtat d'Osona-Manresa que incloïa els castells de Montclar, les Piles i Biure pel preu de 2.000 mancusos d'or de Barcelona. Al cap de cinc dies de l'esmentada venda, el comte de Barcelona cedí en feu a Oliver Bernat i a la seva muller els tres castells en qualitat de castlà.¹

El 1151 Guillem d'Aguiló féu donació a l'orde dels hospitalers dels delmes que li pertocaven del castell de Biure i un any més tard ho amplià amb la donació de l'església de Sant Joan, així com els drets sobre el pa, el vi, la carn, etc.² L'any 1172, Massalt, vídua de Guillem d'Aguiló, juntament amb els seus fills, va professar a l'orde de l'Hospital i els cedí altres drets que posseïa a la zona. De resultes d'aquestes donacions els hospitalers establiren una casa al castell de Biure, la qual el 1193 depenia de la comanda del Cervera. El 1266 Guillem d'Aguiló –fill de Guillem d'Aguiló i Massalt– vengué als hospitalers el castell de Biure i tots els seus drets pel preu de 2.500 sous barcelonesos, per la qual cosa l'orde de l'Hospital esdevingué el nou senyor de la vila.³ El 1380 el gran prior de Catalunya, fra Guillem de Guimerà, comprà a l'infant Joan tota la jurisdicció del lloc i terme Biure.⁴

Les ordinacions de Biure de Gaià que presentem es troben a l'interior d'un llibre de confraries del fons parroquial de Sant Joan Baptista de Biure de Gaià dipositat a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.⁵ Es tracta d'una còpia de les originals, actualment perdudes. Són quatre folis sense numerar, que contenen trenta-set normes "per lo govern y bon regiment de aquest poble de Biure". Aquests acords –que van ser presos

1. CATALÀ I ROCA, PERE. *Els castells catalans*. Volum IV. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, 1973. p. 288-290.

2. MIRET I SANS, JOAQUIM. *Les Cases de Templers y Hospitalers en Catalunya*. Aplech de noves y documents històrics. Impremta de la Casa Provincial de Caritat, Barcelona, 1910. p. 68.

3. *Catalunya Romànica*. Volum XXI: *El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat, la Conca de Barberà*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1995, p. 458.

4. MIRET I SANS, JOAQUIM. *Op. cit.* p. 279.

5. AHAT.- Fons parroquial de Sant Joan Baptista de Biure de Gaià. Llibre de confraries del Santíssim Nom de Jesús, núm. 6.C, caps 3.

Església i castell de Biure l'any 1923.

Foto Josep Salvany (Arxiu ACBS, 0095)

pel batlle i regidors i van ser confirmats pel senyor jurisdiccional de Biure de Gaià fra Manuel de Montoliu, gran prior de Catalunya–, van ser aprovats per tot el consell de la vila, després de ser llegits públicament per l'escrivà de l'ajuntament, Salvador Alies, el dia 4 d'octubre de 1775.

L'origen de les ordinacions s'ha de buscar a l'edat mitjana amb el naixement de les primeres universitats a les viles i ciutats de Catalunya. Aquestes des dels seus inicis vetllaren per la convivència dels seus habitants. Així doncs, les ordinacions són un seguit de regles que s'establien per tal de regular les relacions entre els veïns d'una població. Els aspectes sobre els quals es legislava eren diversos: l'organització i govern del municipi, els costums i la bona moralitat, l'ordre públic, la regularització dels proveïments, les activitats agrícoles i ramaderes, la gestió dels béns comunals, etc.⁶

Les ordinacions de Biure de Gaià regulen bàsicament els dos pilars principals de l'economia de la població: l'agricultura i la ramaderia, i marginalment altres aspectes de la vida comunitària. El no compliment d'alguna de les normes comportava, en la majoria de casos, incórrer l'infractor en el pagament d'un ban, la quantitat del qual es doblava si la infracció es cometia de nit.

La legislació relativa al desenvolupament de l'agricultura tenia com a principal objectiu la preservació i, alhora, reafirmació de la propietat privada dels camps i horts, prohibint-hi l'entrada de persones alienes per tal d'evitar que aquestes poguessin collir hortalisses, fruites i plançons d'arbres fruiters, arregar llenya, garbes, herba, prendre palla o tallar arbres. De la mateixa manera, també s'hi impedia l'accés de qualsevol tipus de bestiar o aviram, a excepció dels dies de pluja o pedregada, en els quals podien creuar els camps que no estiguessin sembrats i sense ocasionar cap perjudici. Així mateix, restava prohibit desfer els marges de particulars per buscar-hi cargols, fer dreceres per terrenys d'altres i posar arnes d'abelles a prop de les cases, corrals i els marges dels sembrats i els horts.

D'altra banda, hi havia una sèrie de normes que regulaven les dues principals activitats agrícoles de la vila: la vinya i els sembrats. Restava prohibit, des del dia 15 de març fins que fos acabada la verema, que s'aproximessin bèsties o aviram a les vinyes, com també qualsevol gos gros que tingués més d'un any. Els regidors indicaven el dia, segons la maduració del raïm, que s'havia de començar la verema. El sembrats també tenien una legislació proteccionista; quedava prohibida la pastura als marges dels sembrats, entrar bèsties als rostolls fins que s'haguessin tret les garbes, collir herbes des del 15 de març fins que s'hagués segat, i els camps sembrats s'havien de guardar des del dia de Sant Miquel fins que fossin plantats. L'horta no tenia un pes important en l'economia de la vila, car només compta amb una norma relativa aquesta activitat; la gestió de l'aigua per a regar estava en mans dels regidors.

Les normes relatives a la ramaderia es poden dividir en dos grups; un primer, on aquestes tenen un caràcter punitiu en benefici de l'agricultura, com ja s'ha vist anteriorment, i un segon on es regula aquesta activitat. Les ordinacions establien que per poder tenir un ramat de bestiar al terme s'hi havia de posseir una propietat. La introducció

6. FONT I RIUS, JOSEP M. "Orígenes del règimen municipal en Cataluña" i "Génesis y manifestaciones iniciales del régimen municipal en Cataluña" dins: *Estudios sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Universitat de Barcelona. Barcelona, 1985, p. 281-560 i 577-598.

d'un nou ramat al terme havia de ser aprovat pels regidors, després que el pastor en demostrés la bona salubritat. També s'indicava que els pastors havien de tenir l'edat suficient per poder prendre'ls jurament i sancionar-los en cas d'infracció. Així mateix, havien de preocupar-se de tenir tots els animals del ramat amb esquelles. D'altra banda, el bestiar de pèl –cabres i ovelles– ocasionava molts danys a l'agricultura per la qual cosa era prohibida la introducció i la tinença d'aquest tipus de ramats al terme, a excepció de dues o tres cabres per a l'obtenció de llet o d'altra necessitat, però un cop acabada la llet o la necessitat, s'havien de treure del terme.

Les ordinacions també regulaven l'administració de la justícia de la vila; establien que el termini per fer la denúncia davant del batlle era de quatre dies des que el perjudicat sabia el nom del infractor. També s'establí que els prohoms que hi participaven percebien tres sous, igualment, l'escrivà i el batlle. Aquest últim rebia tres sous més cada cop que administrava justícia. De la mateixa manera, l'escrivà i el batlle es repartien els tres sous que pagaven els forasters per la llicència de salubritat del ramat que volien introduir al terme.

Finalment, les ordinacions regulaven un aspecte moral: l'obligació de l'assistència d'un home de cada casa del poble als enterraments, sota pena d'una lliura de cera. Així mateix, els sagristans eren els encarregats de fer el clot i portar la caixa de morts a casa i de les altres obligacions de l'enterrament, novena i cap d'any sota la mateixa pena.

A la Conca de Barberà hi ha altres poblacions de les quals es conserven ordinacions, algunes de les quals han estat publicades: la Guàrdia dels Prats –de l'any 1275–⁷, l'Espluga de Francolí –del 1347–⁸, Vallfogona de Riucorb –del 1357–⁹, Conesa –dels segles XIV-XV–¹⁰, Prenafeta, Miramar, Figuerola i Montornès –del 1459–¹¹, Vimbodí –dels anys 1578, 1594 i 1750–¹², Montblanc –dels segles XVIII-XIX–¹³, Vilanova de Prades¹⁴ i Barberà de la Conca de l'any 1874.¹⁵

-
7. CARRERAS I CANDI, FRANCESC. "Ordinacions urbanes per lo bon govern de Catalunya (segles XIII a XVIII)", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, XI, (1923-1924), p. 292.
 8. ALTISENT, AGUSTÍ. "Ordinacions de l'Espluga de Francolí Sobirana (1347)", *Arrels. Miscel·lània d'aportacions històriques i documentals de l'Espluga de Francolí*, Casal de l'Espluga de Francolí, I, (1980), p. 131-157.
 9. CORBELLA, RAMON. *Lo nostre poble. Aplech de notícies fahents per la història de Vallfogona*. Tipografia Catòlica de Sant Josep, Vic, 1898, p. 46-50 i 54-55.
 10. TEIXIDÓ MONTALÀ, JAUME. "Les ordinacions de Conesa (segles XIV-XV)", *Recull*, Santa Coloma de Queralt, p. 113-146.
 11. PALAU I DOLCET, ANTONI. *Ordinacions de Prenafeta, Miramar, Figuerola i Montornès. 1459*. Impremta Requesens, Montblanc, 1930.
 12. BERGADÀ ESCRIVÀ, ÀNGEL. *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*. Parròquia de Vimbodí, Vimbodí, 1978. p 228-240 i 250-265.
 13. PORTA BALANYÀ, JOSEP M. "Les ordinacions municipals de Montblanc (segles XVIII-XIX)", *Aplec de Treballs*, Montblanc, 14, (1996), p. 97-136.
 14. CAPDEVILA, TOMÀS. "Unes ordinacions de Vilanova de Prades", *La Cruz. Diario Católico*. (Tarragona), 22 de setembre de 1935.
 15. MIRÓ ESPLUGUES, M. "Ordinacions municipals de Barberà (1874)", *Butlletí de la biblioteca parroquial*, Barberà de la Conca, núm. 136-137, (1990).

APÈNDIX DOCUMENTAL

AHAT. Fons parroquial de Sant Joan Baptista de Biure de Gaià. Llibre de confraries. Núm. 6 C, caps 1.

Nota de las ordenansas feta per la universitat del lloch de Biure añ 1774.

Per quant lo ajuntament de balle y regidors del lloch de Biure del corregiment de Montblanch inseguint la deliberació presa per lo ajuntament als trenta dias del mes de juliol de mil cetsens setanta quatre havem firmat unas novas ordinacions per lo guovern y bon regiment de aquest poble de Biure. Representant al il·lustríssim senyor fra don Manuel de Montoliu, Gran Prior de Catalunya, senyor jurisdiccional de dit lloch tingué a bé confirmar, autorisar y decretar aquestas ordinacions per son degut compliment y regonexent redundar lo que pretenent y contenen ditas ordinacions en gran benefici y utilitat de dit poble y habitants en ell, vasalls de dit molt il·lustríssim senyor fra don Manuel de Montoliu, Gran Prior de Catalunya, en que auxilia en lo de son agrado de firmar estas novas ordinacions y són de la forma següent.

Primo ordenaren que quant se moria algun cos del lloch o terme de Biure degan acistir un home de cada casa en pena de una lliura de cera y que los sacristans degan fer lo clot y portar la caixa dels morts a la casa y las demes servituds de enterro, novena y capdeany baix la mateixa pena.

Ítem ordenam que ningun genero de avaria ni bestiar pugan entrar en hort de altre en pena y ban de cinquanta nou sous y doble si és de nit.

Ítem ordenam que ninguna persona puga anar a cullir ningun genero de ortalisa ni de fruita en hort ni terras de altre en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenam que ninguna persona puga anar a buscar lleña en terras de altre en ban de 59 lliures y si tallan algun arbre que sia judicat lo dany après de la sobre dita pena y si cullan plansons de arbres fruiters caigan en pena de 5 sous.

Ítem ordenam que ningun genero de avarias, ni bestiar des del dia de nostra senhora de mars fins sian cullits los rahims, pugan acercarse prop de las vinyas de tres pasas en ban de 59 sous y doble si es de nit.

Ítem ordenaren que los restolls o trosos que se acostuman sembrar any per altre hajan de gordarse des del dia de Sant Miquel de setembre fins sian sembrats en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que no pugan donar los guareits en ningun temps del any sens llicencia del duenyo de la terra en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que si es fa algun dany en alguna vinya o en altra cosa que se haje de judicar per los peromens y que estos no pugan contar mes de 4 diners per brocada y per cap mallol, altres 4 diners y si lo dany és de altra cosa se judicarà a justa consciència dels prehomens y sempre restituir lo dany.

Ítem ordenaren que ningun genero de avarias, ni bestiaris pogan entrar ha pasturar per los marges dels sembrats, ni dels rostolls en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que ningun genero de avarias, ni bestiaris pogan entrar a pasturar en hera de altre, ni per las quintanas de ditas terras, fins sia fora la palla en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que ningú se atravesca a pendrer palla en hera de altre en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que los prehomens que hagen de anar a judicar sels dega donar per cada judicació a quiscú de ells tres sous, al balle 3 sous y al escrivà 3 sous per tocar la relació y així mateix se dega donar al balle 3 sous per cada vegada administrarà justicia per dit efecte.

Ítem ordenaren que qualsevol ban se haje de denunciar al balle dins 4 dies que sàpia qui li haje fet lo mal.

Ítem ordenaren que ningun genero de avarias, ni bestiaris pogan entrar en ningun restoll que no sian fora las garbas tres dias antes en ban de 59 sous y que ningú se atravesca a replegar garbas en lo mareix ban y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que del dia quinse de mars fins se haje segat ninguna persona puga entrar per los sembrats, ni coltivas a cullir herba en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que los bestiaris no pogan entrar en los formiguers cuberts en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem que los pastors, ni bovers no pogan anar en lo bestiar ni en la avaria sens esquellas y que no las pogan tapar en ban de 59 sous y així mateix que los pastors sian de edat de poderlos pendrer de jurament y si hi ha instància de algun motiu en perjudici del bé comú que lo balle puga privarlos de guardar.

Ítem ordenaren que ningú puga fer pasturar los blats o altra espècia de sembrats en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que ningú puga fer dresera per terras de altre en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que se hagen de guardar los rouras del present terme des del dia de Sant Miquel de setembre fins lo dia de tots los Sants en ban de 59 sous y si convé pogan lo balle y regidors de dilataro un mes que finirà lo dia Sant Andreu.

Ítem ordenaren que las garbas, formigueas, verema, fems y fusta que pagan lo dany pogan pasar per qualsevol part ab lo ben entès que han de pendrer un home cada part per aviruar lo dany.

Ítem ordenaren que qualsevol que fàcia algun mal al present terme dega pagar tres lliures y de nit doble, y si lo duenyo vol se judique la taxa sia judicada, so és als forasters.

Ítem ordenaren que ningun pastor no se atravesca a donar formiguers que sian de alsina o roura en ban de 59 sous y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que las gallinas que aniran en pallars, horts, sembrats o en altres parts que fassen dany que las pugan matar encara que sian una casa lluny de la mala feta.

Ítem ordenaren que en qualsevol temps de pluja o pedregada o per altra necessitat pugan pasar ab bestiar y avarias per camps que no sian sembrats y que no ocasionan dany.

Ítem ordenaren que qualsevol gos gros que serà trobat en viña de altre si pasa de un any paguia lo amo del dit gos sinch sous de ban y si se troba desfermat des del dia vint y un de setembre fins que seran vermadas las vinyas del present terme insidirà en la mateixa pena y concorrerà en igual pena lo dueño de qualsevol gos de botera que serà en dit temps trobat sense ganxo al coll.

Ítem ordenaren que qualsevol que desfarà algun marge per cercar caragols o per trauer algun cunill caiga en pena y ban de 5 sous y a més estarà obligat a retornar lo marge y així mateix qualsevol que desfarà algun bosí de marge per altres motius caiga en pena doble de deu sous.

Ítem ordenaren que qualsevol que posarà casas de abellas prop de casas, corral, parets de horts, camps, vinyas o conreus las ne pugue fer trauer lo dueño de ditas casas, corrals, parets de horts, vinyas, conreus, donant los motius del dany se li segueix.

Ítem ordenaren que qualsevol pastor que se atrevirà ha tallar ramas de algun rourer o de altre arbre pague per quiscuna branca tres sous de las principals que pujan de la soca, y dos sous de las furanas y doble si és de nit.

Ítem ordenaren que ningú se atravesca en dexar seguir pullins per los camins después de tenir un any, sens morral perquè sempre ocasionan alguns dañs y aixis lo que se atrevirà en dexar seguir dits pullins sens menarlos per lo morral caiga en ban de 15 sous.

Ítem ordenaren que ningun morador, ni foraster del present terme pugua introduhir en ell ningun gènere ramat de bestiar sens la pronta fee dels regidors del terme de haon lo aportaran perquè conste de la sanitat de aquell y no aportant dita pronta fee no digan admetrerlo ans de ferlo trauer del terme los senyors regidors de est poble.

Ítem ordenaren que qualsevol foraster que demane pronta dega pagar per dita guia de promta fee 3 sous y açò se ha de repartir entre lo balle y lo escrivà, lo balle la part tocant per la firma y lo escrivà per lo treball y per lo paper.

Ítem ordenaren que en lo temps de regar la horta que los regidors sian dueños de repartir la aigua, sempre que vejan que perilla de alguna discòrdia entre los súbdits.

Ítem ordenaren que nos pugua vermar que los regidors hajan donada la diada en pena de vint sous.

Ítem ordenaren que ninguna persona pugua tenir bestiar al terme que no tinga casa y heretat en pena de deu sous per quiscun vespre.

En atenció de haverse experimentat de molt ha esta part lo gran dany que

ocasiona y causa en lo present lloch y terme lo bestia de pèl ordenarent que persona alguna així morador com terratinent del present lloch de Biure y son terme puga tenir ni mantenir ningun cap de dit bestiar, que dega fer pasturar en terras de altre en pena de 5 sous per quiscun vespre habitarà en dit lloch o terme, a excepció que serà lícit e permès a qualsevol particular mantenir y portar en dit lloch y terme dos o tres cabras per llet o altra necessitat deven empero baix la mateixa pena de 5 sous per vespre traurerlos del terme luego després de acabada la llet de aver cessat dita necessitat.

Item ordenaren que ningun morador, ni foraster puga introduir ningun ramat de bestiar de pèl al present lloch y terme en pena de 25 sous.

Las quals ordenacions foren llegides al consell del expresat lloch de Biure als 4 d octubre de 1775 per mi Salvador Alies, escrivà de dit ajuntament, las quals tots aprobaren.

Altar i retaule gòtic de l'església de Biure (1923)

Foto Josep Salvany (Arxiu ACBS, 0107)